

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Калиновського Богдана Валерійовича на дисертацію Міщенка Максима
Вікторовича на тему «Конституційно-правові засади гендерної рівності в
Україні та зарубіжних країнах», подану на здобуття
ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право

Ступінь актуальності обраної теми. Питання конституційно-правового закріплення принципу рівності у статусі жінки і чоловіка в Україні та зарубіжних країнах мають важливе значення для утвердження статусу людини та забезпечення законодавчо закріплених прав і свобод. Основою демократичних стандартів сучасного прогресивного суспільства є права і свободи людини і громадянина, які знайшли своє закріплення як на міжнародному, так і на національному рівнях. Україна визнала міжнародні стандарти прав людини шляхом ратифікації основних міжнародних договорів, положення яких фактично віддзеркалені в розділі II Конституції України від 28 червня 1996 року. Наша держава зіштовхнулася з викликами військового, політичного, економічного та соціального характеру, що потребують інноваційних підходів до їх розв'язання.

24 лютого 2022 року в Україні запроваджено правовий режим воєнного стану. Відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Президент України 15 квітня 2025 року вчергове видав Указ «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» з 9 травня 2025 року, який було затверджено відповідним Законом України.

Триваюча понад одинадцять років збройна агресія рф проти України демонструє необхідність прийняття нових стратегічних документів забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення в цих умовах прав і свобод людини і громадянина з дотриманням конституційного принципу рівності.

Сучасні світові інтеграційні процеси виробили нові підходи до державної політики у питанні гендерної рівності, що підтверджується підсумками вересневого Саміту ООН в 2000 році. Як результат вказаного саміту Україна зафіксувала курс на забезпечення гендерної рівності, визначивши його пріоритетом у здійсненні державної політики. Розпочалася робота і було прийнято низку нормативно-правових актів у зазначеній сфері (наприклад, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків на період 2021», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та інші). Слід визнати, що на сучасному етапі функціонування Української держави залишаються невирішеними питання

забезпечення рівності чоловіків і жінок, і це пов'язано з факторами війни, демографічною кризою, виконанням вимог інтеграції до ЄС. Гендерна парадигма в юридичній науці має базуватися на формальному розподілі ролей між чоловіком і жінкою в суспільстві. У цьому контексті осмислення конституційно-правових засад гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах становить одне з найважливіших теоретичних завдань сучасної юридичної науки.

Проблема конституційно-правових засад гендерної рівності набуває важливості не лише з огляду на загальнотеоретичні причини, коли виникає потреба в побудові тих чи інших теоретичних моделей розвитку, але й у межах вивчення практичного забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, що вимагає системного аналізу й вдосконалення конституційно-правових механізмів. Тому наголошуючи на актуальності й важливості обраного предмета дослідження, варто усвідомлювати, що ця проблематика має одночасно як суто науково-теоретичну, так і практичну значущість. Більше того, в умовах перехідних суспільств та активного інтеграційного процесу, питання гендерної рівності стають одними з найбільш важливих й актуальних.

З огляду на це, обрана Максимом Міщенком тема наукового пошуку «Конституційно-правові засади гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах» є досить актуальною, оскільки присвячена комплексному аналізу конституційно-правових засад гендерної рівності, а також виявленню ефективних правових механізмів її забезпечення в Україні у порівнянні з досвідом зарубіжних країн.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та публікацій Максима Міщенка відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 – Право.

Кваліфікаційна наукова праця виконана в Національній академії внутрішніх справ з урахуванням ключових положень Указу Президента України від 24.03.2021 р. №119/2021 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини»; Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України 30.09.2019 р. №722/2019; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 р. №119/2021; постанов Кабінету Міністрів України «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики» від 7.06.2017 р. №390; «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 р. №658; розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року»

від 10.10.2018 р. №728-р, «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності від 16.09.2020 р. №1128-р» та ін.

Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться в дисертації, викладено у 13 наукових публікаціях за темою наукового пошуку, з яких сім статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, три статті – в міжнародних науково-періодичних виданнях, шість тез доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Низка положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, що викладені в дисертаційному дослідженні Максима Міщенка, отримано вперше або суттєво вдосконалено. Вони мають достатній ступінь наукової новизни. Наукова новизна отриманих результатів впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також у тому, що дисертаційна робота є однією з перших у вітчизняному правознавстві комплексним дослідженням, яке всебічно аналізує теоретичні та практичні аспекти конституційно-правових засад гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах. Вказане дослідження дає глибоке і цілісне уявлення про міжнародно-правові стандарти гендерної рівності, їх імплементацію у національне законодавство України та країн ЄС.

Окрім того, наукове дослідження акцентує увагу на сучасних викликах реалізації гендерної рівності в Україні, розкриваючи при цьому відповідний організаційно-правовий механізм реалізації. Важливою частиною наукової роботи є дослідження актуальних гендерних аспектів вимушеної міграції з України до країн ЄС та розкриття проблем захисту конституційних прав. Розглядаючи питання вдосконалення реалізації гендерної рівності для України, у вказаній роботі пропонуються конкретні шляхи подолання наявних проблем.

Також у рецензованій науковій роботі вперше: проведено комплексний порівняльно-правовий аналіз утвердження гендерної рівності в Україні та країнах Європейського Союзу; на основі аналізу положень Стратегії гендерної рівності Європейського Союзу визначено шляхи інтеграції її положень в українське законодавство; здійснено системне дослідження гендерного аспекту вимушеної міграції з України до Європейського Союзу та окреслено першочергові засоби охорони відповідних прав мігрантів. Удосконалено класифікацію міжнародних стандартів гендерної рівності за критерієм формального визначення в універсальних та регіональних актах; методологічні засади дослідження гендерної рівності шляхом обґрунтування доцільності використання міждисциплінарного підходу.

Дістали подальший розвиток: положення про напрями вдосконалення механізму забезпечення гендерної рівності; наукові уявлення про

співвідношення понять «гендерна рівність» та «заборона дискримінації»; положення щодо ролі міжнародних організацій (ООН, Європейського Союзу, Ради Європи) у формуванні й реалізації міжнародно-правових стандартів гендерної рівності; характеристика системи суб'єктів, що забезпечують реалізацію міжнародних зобов'язань України у сфері гендерної рівності. У дисертаційному дослідженні сформульовано низку положень, що мають важливе значення для загальнотеоретичного правознавства та юридичної діяльності.

Таким чином, дисертаційне дослідження Максима Міщенка здійснене на високому теоретичному та методологічному рівнях. Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, відповідають вимогам Положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни і практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій і пропозицій наукового дослідження Максима Міщенка не викликають жодних сумнівів. Вони логічно слідують з тексту дисертації та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, запропоновані дисертантом, стосовно вдосконалення конституційно-правових засад гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах мають важливе теоретичне та практичне значення.

Емпіричну базу дослідження складають наукові розвідки фахівців у галузі філософії, загальної теорії права, міжнародного права, конституційного права, порівняльного правознавства, соціогуманітарних наук, конституції держав, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають правові засади гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах, а також міжнародно-правові акти і законодавство ЄС, досвід розвитку гендерної рівності яких може бути використано в Україні.

З цією метою використано такі емпіричні методи, як збір та аналіз статистичних даних, аналітичних оглядів, науково-дослідних звітів, енциклопедичних джерел, матеріалів наукової періодики, а також публікацій провідних українських і зарубіжних учених, експертів та правозахисних організацій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати наукового пошуку, що виносяться на захист, отримані завдяки застосуванню комплексу основних положень антропологічного, аксіологічного, феноменологічного і компаративістського підходу, а також використання діалектичного, формально-логічного, гносеологічного, герменевтичного, структурно-функціонального методів, а також методів техніко-юридичного аналізу та правового моделювання.

Методологічну основу дисертаційної праці складають класичні та сучасні концепції становлення та розвитку засад гендерної рівності, що характеризують її змістовно-правову сутність. Завдяки цьому Максиму Міщенку вдалося на досить високому рівні розв'язати всі поставлені наукові завдання.

З огляду на викладене вище, можна зробити висновок про те, що поставлені у роботі наукові завдання виконано, а дисертант опанував необхідні для наукового ступеня доктора філософії кваліфікаційні компетенції.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки, рекомендації та пропозиції впроваджено та може бути використано:

– у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для поглибленого вивчення проблематики гендерної рівності, зокрема в аспекті удосконалення національного правового механізму її реалізації, а також для подальшої імплементації міжнародних стандартів у цій сфері (акт впровадження № 72-НД від 19 травня 2025 р.);

– в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін публічно-правового циклу, зокрема «Конституційне право», «Теорія держави й права», а також спеціалізованих курсів на кшталт «Гендерна рівність та заборона дискримінації в Україні»; результати дослідження можуть слугувати основою для розробки навчальних і методичних посібників, підручників, програм курсів (акт впровадження № 71-ОП від 19 травня 2025 р.);

– у нормотворчій діяльності – для вдосконалення законодавчого регулювання у сфері реалізації гендерної рівності та недискримінації, зокрема формулювання нових правових норм і закріплення відповідних державних обов'язків із гарантування прав на гендерну рівність (акт впровадження, Blue Rivers, екологічний консалтинг від 24 квітня 2025 р.);

– у правозастосовній практиці – як інструмент підвищення ефективності діяльності суб'єктів повноважних забезпечувати реалізацію гендерної рівності в Україні, інституцій на кшталт: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, правоохоронні та правозахисні органи, а також інших органів та інституцій, що реалізують політику рівності та правового захисту (акт впровадження, Адвокатське об'єднання «Ультимум» від 21 квітня 2025 р.);

– у правозахисній та правопросвітницькій сфері – для фахівців громадських організацій, зокрема правозахисного спрямування, у розробці та впровадженні навчальних заходів: тематичних лекцій, семінарів, інтерактивних тренінгів з питань запобігання дискримінації та реалізації гендерної рівності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація написана українською мовою, відповідає вимогам, що висуваються до підготовки такого виду робіт. Складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок, з них основного тексту – 227 сторінок. Список використаних джерел розміщено на 28 сторінках й налічує 230 найменувань.

Анотація у стислій формі містить основні тези дисертаційного дослідження, викладена українською та англійською мовами.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження гендерної рівності як правової конструкції» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 1.1 «Теоретичні основи гендерної рівності як правової категорії» присвячено аналізу доктринальних джерел становлення та розвитку гендерної рівності, при цьому виділено два ключові напрями досліджень: перший, пов'язаний з розробленням загальних правових засад гендерної рівності, та другий, із вивченням практичних механізмів її реалізації.

Підрозділ 1.2 «Методологія дослідження гендерної рівності у національній та зарубіжній науці конституційного права», спрямований на визначення та застосування пізнавального інструментарію (емпіричних і теоретичних методів), вивчення предметних напрямів наукового пошуку.

Розділ 2 «Міжнародно-правові стандарти гендерної рівності: імплементація у національне законодавство України та країн ЄС» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 2.1 «Міжнародні стандарти гендерної рівності – організаційно-правовий механізм», присвячений осмисленню міжнародно-правових стандартів гендерної рівності, які сформовані на основі універсальних актів (Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – CEDAW, Пекінська платформа дій, Резолюції РБ ООН 1325 та наступні) та регіональних документів (зокрема Європейської соціальної хартії, Стратегії гендерної рівності Ради Європи, актів права ЄС). За результатами проведеного порівняльного дослідження практики держав-членів Європейського Союзу констатовано, що ефективна імплементація міжнародних стандартів у цій сфері забезпечується через створення спеціалізованих інституцій, національних стратегій та правозастосовчих механізмів, які супроводжуються належним фінансуванням, моніторингом і публічною звітністю.

Підрозділ 2.2 «Конституційно-правове закріплення міжнародних стандартів гендерної рівності в Україні та країнах ЄС», в якому узагальнено потенціал України для впровадження міжнародно-правових норм та обґрунтовано необхідність розроблення Національної дорожньої карти

імплементатії міжнародно-правових стандартів гендерної рівності.

Підрозділ 2.3 «Практика ЄСПЛ з питань гендерної рівності: огляд основних рішень», зорієнтований на розкритті судової практики Європейського суду з прав людини, в якій вперше було закріплено положення про право на рівне ставлення незалежно від статі як одну з ключових гарантій прав людини. Здійснено аналіз прецедентів, у яких йдеться про прояви гендерної дискримінації, що дозволило запропонувати умовну класифікацію таких рішень: а) справи, пов'язані з порушеннями у сфері праці; б) випадки сексуальних домагань; в) спори у галузі сімейного права; г) питання соціального та пенсійного забезпечення; д) адміністративні провадження; є) забезпечення доступу до належної медичної допомоги; ж) справи про домашнє насильство та гендерно зумовлене насильство.

Розділ 3 «Сучасні виклики реалізації гендерної рівності в Україні: шляхи подолання» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 3.1 «Організаційно-правовий механізм реалізації гендерної рівності в Україні: шляхи усунення прогалин», в межах якого встановлено, що організаційно-правовий механізм забезпечення гендерної рівності є фрагментарним, з наявністю значних прогалин як у нормативному регулюванні, так і в інституційній координації. Акцентовано на недосконалості механізму моніторингу реалізації державної гендерної політики та ефективності впровадження відповідних стратегічних документів.

Підрозділ 3.2 «Стратегія гендерної рівності ЄС: орієнтир вдосконалення реалізації гендерної рівності для України» присвячено розкриттю положень Стратегії Європейського Союзу з питань гендерної рівності на 2020–2025 роки («Європа рівності»), яка є ключовим рамковим документом, що не лише визначає вектор політики ЄС, а й слугує ціннісним і методологічним орієнтиром для держав, які перебувають у процесі євроінтеграції, зокрема України.

Підрозділ 3.3 «Гендерні аспекти вимушеної міграції з України до ЄС: проблеми захисту конституційних прав» підкреслює, що вимушена міграція українського населення до країн Європейського Союзу має чітко виражений гендерний вимір, який проявляється як у структурі переміщеного населення, так і в характері викликів, з якими зіштовхуються жінки та чоловіки під час адаптації. Стверджується, що вимушена міграція з України до ЄС в умовах війни стала викликом не лише в гуманітарному, а й у правовому та політичному сенсі, вимагаючи від національних і наднаціональних органів оновлення нормативно-правових підходів до регулювання захисту прав переміщених осіб з урахуванням гендерної компоненти.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Максима

Міщенко на тему «Конституційно-правові засади гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах» доречно використовувати для підвищення рівня правової культури та правосвідомості представників органів державної влади, зокрема суддів, державних службовців, працівників правоохоронних органів та військових формувань, в освітньому процесі закладів освіти, науково-дослідних розробках наукових установ, при підготовці наукових праць, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи кваліфікаційну наукову працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації, пояснень у ході публічного захисту або спрямовані на їх врахування в подальшій науковій роботі, зокрема:

1. Зміст, завдання, позиції наукової новизни та висновки дисертації свідчать, що автор приділив достатню увагу реалізації гендерної рівності в Україні. Цілком коректно стверджує, що «Попри здійснення окремих ініціатив, в Україні досі не сформовано ефективного, комплексного та структурно завершеного механізму реалізації гендерної рівності. Для впровадження такого механізму в практичну площину першочерговим є визначення його понятійної основи, аналіз ключових елементів та окреслення чинників, що забезпечують його результативність і стійкість у правовій системі» (с. 141). З огляду на це, попри формальну наявність розгалуженої інституційної мережі, на практиці фіксується значна функціональна децентралізація і дублювання повноважень між окремими органами. Основною причиною цього є недостатня узгодженість нормативно-правової бази, що регламентує правовий статус і компетенції відповідних інституцій.

У зв'язку з цим виникає низка питань: Який оптимальний інституційний механізм забезпечення гендерної рівності в Україні пропонує здобувач? Досвід яких країн Європейського Союзу може бути використаний Україною? Чи вироблені стандарти Європейського Союзу щодо саме інституційної структури, відповідальної за впровадження гендерної рівності?

2. У науковому дослідженні автор приділив увагу процесу заснування та статусу Європейського інституту з гендерної рівності (2006 рік), який став ключовим інституційним інструментом для моніторингу, дослідження та підтримки впровадження гендерного підходу в політику ЄС і держав-членів. Нині в країнах Європейського Союзу практика дотримання гендерного паритету розглядається як один із пріоритетів державного управління та важливий елемент сталого громадянського суспільства (с. 79). Під час публічного захисту доречно розкрити сутність гендерного пріоритету державного управління в країнах ЄС і можливість його впровадження в Україні.

3. У підрозділі 2.2. «Конституційно-правове закріплення міжнародних стандартів гендерної рівності в Україні та країнах ЄС» розкрито механізм імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство (с. 83-118). Під час публічного захисту слід відповісти на питання: Як сучасні трансформаційні процеси, воєнний стан та євроінтеграційні прагнення України впливають на реалізацію конституційних засад гендерної рівності?

4. Автор аргументовано стверджує, що «...на відміну від процедури визнання статусу біженця, що передбачає тривалий та складний процес, статус тимчасового захисту спрямований на суттєве спрощення адміністративних формальностей та максимальне прискорення розгляду. Особи, які мають тимчасовий захист в державах-членах Європейського Союзу, мають змогу вільно перетинати кордон з Україною, виїжджаючи та повертаючись назад без ускладнень. Отже, правовий режим тимчасового захисту, запроваджений Європейським Союзом у відповідь на гуманітарну кризу, не встановлює жорстких обмежень щодо вибору країни перебування або повернення до держави громадянської належності» (с. 206-207). Проте з тексту наукової праці не до кінця зрозумілими є ставлення й позиція автора щодо механізму повернення громадян України на суверенну територію після завершення правового режиму воєнного стану. Чи є доцільним і юридично допустимим зобов'язати громадян України повернутись на територію України? Які кроки для повернення громадян України мають бути здійснені Європейським Союзом та Україною?

Разом з тим, наведені вище зауваження та пропозиції в основному мають дискусійний характер і слугують підставою для плідної й конструктивної наукової дискусії під час публічного захисту дисертаційної роботи і не впливають на визнання наукової цінності дисертаційного дослідження. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю отриманих результатів робота є суттєвим внеском у науку філософію права.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час опрацювання дисертаційного дослідження й аналізу наукових публікацій Максима Міщенка фактів порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) не виявлено. Дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, положень, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані наукові методики досліджень і джерела інформації. Дисертація є оригінальною, самостійно виконаною працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Кваліфікаційна наукова праця Міщенка Максима Вікторовича на тему «Конституційно-правові засади гендерної рівності в Україні та зарубіжних країнах», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням.

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертантом результатів, дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Міщенко Максим Вікторович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний опонент:

**професор спеціальної кафедри № 1 Інституту
Управління державної охорони України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,**

доктор юридичних наук, професор

Богдан КАЛИНОВСЬКИЙ

Начальник
КНУ ім. Т.

Микола Чорний

*Другие Богдана Калиновського засвідчую
власноручно - експерт групи добоварства
Інституту Управління державної охорони України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

А - Анія Програш

30.06.2025